

Rozhovor s ředitelem Transparency International ČR Petrem Leyerem

Mgr. Petr Leyer (*1985)

Vystudoval Právnickou fakultu Univerzity Karlovy (2011), již během studií působil u nevládní protikorupční organizace Transparency International. V minulosti byl vedoucím tamní právní poradny, v roce 2020 vystřídal v čele Davida Ondráčka.

► Po absolvování právnické fakulty jste nastoupil rovnou k Transparency. Co vás takto nasměrovalo?

Úplně jsem se nechtěl profilovat do advokacie, nebyla mi blízká. Současně jsem tehdy ještě neměl hotovou školu, takže jsem hledal místo, kde bych získal širokou právní praxi, zajímalo mě veřejné právo. Porozhlížel jsem se v neziskovém sektoru, Transparency byla trochu náhoda, začínal jsem tu jako dobrovolník a pak postupoval dál, nastoupil do zaměstnaneckého poměru, byl jsem vedoucí naší právní poradny pro veřejnost.

► Mluvíme o období, kdy byly široce medializovány různé politické skandály s podezřením z korupce, jako byla například Toskánská aféra, veřejné zakázky pro spřátelené firmy a tak dále. Měla tato atmosféra na vaše rozhodnutí nějaký vliv?

Z laického, studentského pohledu jsem to sledoval. Konkrétním spouštěčem, který mě nasměroval do Transparency, byla nějaká televizní reportáž, kde jsem viděl vystoupení někoho z Transparency a napsal jsem jim na kontaktní e-mail, že bych měl zájem o stáž.

► Dlouhé roky byl nejviditelnější tváří Transparency váš předchůdce David Ondráčka. Nedávno se ale rozhodl vstoupit do politiky. Jak tento krok hodnotíte?

Z Transparency lidé odcházejí do různých pozic, bývalí kolegové jsou státními zástupci, soudci, politiky. Samozřejmě že politická kariéra je pro nás s hlediska reputace nejcitlivější, někdo nám může předhazovat, že náš bývalý zaměstnanec je politik, a třeba ne úplně úspěšný a oblíbený, což byl případ Adriany Krnáčové. Rozhodnutí Davida Ondráčky nebylo úplně překvapující, on o tom uvažoval a v jeden okamžik dospěl ke konkrétnímu rozhodnutí, které oznámil celému týmu.

► Co vás motivovalo k tomu vzít po něm vedení?

Služebně jsem tu nejstarší. Vzhledem k tomu, že jeho finální rozhodnutí o odchodu do politiky bylo relativně rychlé, tak jsme se správní radou a kolegy z kanceláře dospěli k tomu, že bych měl být nástupcem já, i když třeba jen prozatímním. Trvalé obsazení vedení budeme řešit postupně.

► Na úvodní straně webu se pyšníte několika čísly: v roce 2020 jsme upozornili na 34 korupčních kauz, poskytli jsme právní pomoc 228 klientům poradny, připomínkovali jsme 8 protikorupčních zákonů a proškolili jsme 284 laiků i odborníků. Co se vám loni nejvíce povedlo?

Pokud jde o korupční kauzy, nejvíc citovaným tématem je samozřejmě kauza střetu zájmů Andreje Babiše. Ale je tu i případ veřejných zakázek na IT systémy Ministerstva práce a sociálních věcí ohledně výplat sociálních dávek, kde jsme byli velmi aktivní a předali spoustu informací jak ministerstvu, tak orgánům činným v trestním řízení. Aktuálně probíhá trestní řízení. Je to kauza za stovky milionů až nižší miliardy. Jsem hrdý na to, jak jsme dokázali spolupracovat s Ministerstvem spravedlnosti na zákonu o ochraně oznamovatelů, poskytli jsme jim spoustu podnětů a tipů z praxe, které se nakonec objevily i v legislativním textu, přestože zákon dosud schválen nebyl. Právní poradna je naše dlouhodobá aktivita, bezplatná podpora občanům, kteří se setkají s nějakým korupčním jednáním. Tam je asi těžké hovořit o nějakých highlightech.

► Kdo je typickým účastníkem vašich školení?

Jednak je to veřejný sektor, úředníci z ministerstev a dalších centrálních úřadů. Školíme i v soukromém sektoru, typicky whistleblowing, střet zájmů, registr smluv.

- ▶ **Podle vámi zveřejňovaného indexu vnímání korupce loni ČR obsadila 19. místo z 27 unijních států. Je to index subjektivního vnímání korupce. Jde nějak shrnout, jak moc vypovídá o korupci skutečně?**

Index je sestavován z více dílčích analýz. Pro ČR je to celkem deset primárních zdrojů. Je nutno říci, že vstupy poskytují odborné kapacity, ať už instituce nebo jednotlivci. Není to průzkum veřejného mínění. Tito odborníci hodnotí úroveň korupce ve své oblasti, například ekonomické, právní. Dlouhodobě se ukazuje, že právě takové vnímání korupce je jedním z nejpřesnějších ukazatelů. Kdybychom to hodnotili například podle tvrdých dat typu odsouzených trestných činů, narazíme na to, že v zemi, kde je vysoká míra korupce v justičním systému, nám takové číslo mnoho neřekne.

- ▶ **Když hovoříme o mentalitě společnosti, co o ní vypovídá skutečnost, že současný premiér je trestně stíhán (rozhovor vznikl v půli srpna 2021, pozn. aut.) za velmi závažnou majetkovou trestnou činnost, a preferencí jím vedené politické strany se to prakticky nedotýká?**

Nemám na to jasnou odpověď. Vnímám posun v tom, že určitá část společnosti už nepovažuje za důležitou věc, zda je politik trestně stíhán a dodržuje zákony. Velmi dobře zafungovalo i setrvalé popírání toho, že se jedná o problém, a celá marketingová mašinerie premiéra. Sice je z toho neustálé téma, ale v očích veřejnosti to premiér mnoha jinými kroky dokázal relativizovat. Roli hraje i to, že jde o hnutí jednoho muže, neexistují tam jiní kandidáti, kteří by se ucházeli o post předsedy.

- ▶ **V červenci jste nepravomocně prohráli civilní spor s premiérem pro jeho výrok o tom, že jste „zkorumpovaná neziskovka“. Jakou zkušeností je pro vás tento soudní spor?**

Asi bychom neřešili jednotlivý výrok na naši adresu, ale vzhledem k intenzitě a opakování těch výroků jsme se rozhodli, že už je to za hranou, a podali žalobu. Ze samotného soudního řízení si zatím odnáším spíše smíšené pocity, řekněme, že se nejsme schopni ztotožnit s tím, co prvoinstanční soud říká a jak argumentuje. A není to jen o Transparency. Podle mě je to i nebezpečný směr uvažování obecně, že by se taková vyjádření mohla stát normou.

- ▶ **Soud vám vytkl, že Transparency je ve velké míře financována z veřejných zdrojů, které by měla současně kontrolovat.**

Je pravda, že jsme financováni z veřejných zdrojů, dotačních nebo grantových programů, které vypisují ministerstva, grantové agentury nebo evropské instituce.

Ale to neznamená, že nejsme schopni kontrolovat veřejné finance. Podstupujeme soutěž s jinými žadateli, musíme předložit projekty. Navíc je to jen část našeho financování, dostáváme i soukromé dary od jednotlivců a firem, máme výtěžnou činnost v oblasti vzdělávání. To nám dává nezávislost.

- ▶ **V roce 2005 odstoupil český premiér „jen“ kvůli tomu, že nedokázal veřejnosti vysvětlit, odkud má 1,2 milionu korun na svůj byt. Je téma korupce už za zenitem?**

Myslím si, že veřejnost na to téma pořád slyší, což dokládá například hnutí Přísaha Roberta Šlachty. Ale nefunguje směrem k hnutí ANO a premiérovi, společnost je tu rozdělena na dva tábory.

- ▶ **Tvrdíte, že přestože máme platný a účinný služební zákon, nadále dochází k posilování politického vlivu na úředníky a do služeb státu se nedaří přivádět odborníky. Kde se stala chyba?**

Podoba zákona, která byla schválena, je do velké míry kompromisní řešení a nedostalo se do něj vše, co v něm být mělo. Například propracovanější systém odměňování a kariérního postupu. Zároveň platí, že poté, co se stav státní správy zafixoval, se politická reprezentace naučila využívat slabin zákona, který od roku 2014 neprošel žádnou významnější změnou. Například dílčími systemizacemi, tedy hýbáním s tabulkovými místy, dokáže vyvíjet tlak na konkrétní úředníky. Metody nábory nových lidí do státní služby jsou velmi formalistické a ukázalo se, že neefektivní. Nezabránilo tomu, aby byli přijímáni lidé na základě politického klíče namísto odborníků, což platí především od ředitelů odborů výše.

- ▶ **Jak hodnotíte progres ve stíhání korupční a majetkové kriminality za posledních, řekněme, deset let?**

Osobně to vnímám tak, že od doby, kdy jsem v Transparency začínal, se mnoho policistů a státních zástupců naučilo korupční trestnou činnost opravdu stíhat. Zároveň se korupční praktiky mění. Na komunální úrovni jsme před deseti lety standardně řešili různé manipulace s majetkem, dnes už to není tak běžná záležitost.

- ▶ **Jak jste spokojen se spoluprací Transparency s OČTŘ?**

Pokud jde o specializovanější útvary, jako jsou NCOZ, vrchní a krajská státní zastupitelství, je spolupráce standardní a profesionální. Ročně se na tyto orgány obracíme s několika podněty. Horší z hlediska odbornosti pak bývají nižší články, například hospodářská kriminálka na okresní úrovni.

► **Členy vaší správní rady byli v minulosti třeba soudce Libor Vávra a státní zástupce Adam Borgula. Jak důležité je mít ve svých řadách justiční profesionály?**

Je to pro nás nesmírně cenné. Svou činností se logicky dostáváme do těchto právních oblastí a jejich pohled je pro nás důležitý. Jsou to přirození kandidáti na angažmá v naší organizaci, korupce je do velké míry záležitostí práva. Snažíme se ale mít zastoupeny i další profese, například novináře, ekonomy, manažery ze soukromých firem.

► **Jaká máte očekávání od Úřadu evropského prokurátora?**

Zatím vyčkáváme, jak se instituce vyprofiluje. Doufám, že úřad bude dostatečně sebevědomý a nebude řešit jen svou formálně přiřazenou agendu, ale bude aktivní i ve veřejném prostoru při vysvětlování problematiky evropských fondů, dotací a trestněprávních souvislostí.

► **Podezření z korupce se nevyhnula ani česká justice, v současnosti jsou trestně stíháni hned dva soudci Vrchního soudu v Praze. Jde situaci nějak srovnat například se sousedním Slovenskem, kde se korupce v soudnictví taktéž intenzivně řeší?**

Porovnává se to těžko. Troufám si ale říci, že na Slovensku bojují s daleko větším problémem. U nás se můžeme bavit o selhání jednotlivců v celkově funkčním systému, který pracuje kvalitně. To o Slovensku asi úplně neplatí.

► **Už mnoho let se řeší legislativní změny v úpravě státního zastupitelství a trestního řízení. Které jsou z vašeho pohledu nejdůležitější?**

Dlouhodobě řešíme zákon o státním zastupitelství, bavíme se o funkčních obdobích pro vedoucí, postavení soustavy a její nezávislosti vůči vládě. Zatím se to nijak výrazně neposunulo. Otázka dobrého, nezávislého a sebevědomého fungování státních zástupců je pro nás důležitá, jsou místem, kam se obracíme s našimi podněty.

► **Jaké plány máte do krátké a střední budoucnosti?**

Máme jich hodně, nebyla legislativně dotažena skoro žádná z důležitých věcí, whistleblowing, lobbying, zákon o státním zastupitelství. Pak jsou tu samozřejmě velké balíky peněz z EU, související s postcovidovou obnovou, jejichž rozdělování s sebou nese rizika. Očekáváme, zda nová vláda a Sněmovna bude mít vůli s tím něco dělat.

Otázky kladl Ondřej Šťastný